

**BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARDA KASBIY KOMPETENSIYANI
SHAKLLANTIRISH MASALALARI**

*Muallif: Hasanova Sevinch Norjigit qizi
Samarqand davlat pedagogika instituti,
1-bosqich magistrant*

Annotatsiya

Ushbu maqolada bo‘lajak o‘qituvchilarda kasbiy kompetensiyani shakllantirish masalalari nazariy-pedagogik jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqotda kasbiy kompetensiya tushunchasining mazmuni, tuzilmasi hamda uning bo‘lajak pedagog shaxsini rivojlantirishdagi o‘rni ochib berilgan. Shuningdek, zamonaviy ta‘lim sharoitida bo‘lajak o‘qituvchilarda kasbiy kompetensiyani shakllantirishga xizmat qiluvchi pedagogik yondashuvlar, innovatsion ta‘lim texnologiyalari va samarali metodlar yoritilgan. Maqolada oliy pedagogik ta‘lim jarayonida kasbiy kompetensiyani rivojlantirishning didaktik shart-sharoitlari asoslab berilgan hamda ularning amaliy ahamiyati ko‘rsatib o‘tilgan. Tadqiqot natijalari bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy tayyorgarligini takomillashtirish, ularning pedagogik faoliyatga samarali moslashuvini ta‘minlashga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: kasbiy kompetensiya, pedagogik kompetensiya, bo‘lajak o‘qituvchi, kompetensiyaviy yondashuv, kasbiy tayyorgarlik, pedagogik faoliyat, pedagogik mahorat, innovatsion ta‘lim texnologiyalari, interfaol metodlar, pedagogik kreativlik, reflektiv faoliyat, ta‘lim samaradorligi, oliy pedagogik ta‘lim, kasbiy rivojlanish, zamonaviy ta‘lim muhiti.

Kirish

Zamonaviy jamiyat taraqqiyoti, globallashuv jarayonlari hamda ta‘lim tizimida yuz berayotgan tub islohotlar o‘qituvchi shaxsiga qo‘yiladigan talablarning yangilanishini taqozo etmoqda. Bugungi kunda ta‘lim jarayonining samaradorligi, avvalo, pedagogning kasbiy tayyorgarligi, kompetensiyaviy salohiyati va pedagogik faoliyatni muvaffaqiyatli amalga oshira olish qobiliyati bilan belgilanadi. Shu bois, bo‘lajak o‘qituvchilarda kasbiy kompetensiyani shakllantirish masalasi pedagogika nazariyasi va amaliyotining eng dolzarb yo‘nalishlaridan biri sifatida e‘tirof etilmoqda.

Kasbiy kompetensiya o‘qituvchining kasbiy bilimlari, amaliy ko‘nikma va malakalari, pedagogik tajribasi, shuningdek, shaxsiy va kasbiy sifatlarining uzviy birligidan iborat murakkab integrativ tizim hisoblanadi. Oliy pedagogik ta‘lim muassasalarida bo‘lajak o‘qituvchilarni tayyorlash jarayonida ushbu kompetensiyani shakllantirish faqat nazariy bilimlarni o‘zlashtirish bilangina cheklanmay, balki

talabalarning mustaqil fikrlashi, reflektiv faoliyati, pedagogik vaziyatlarga ijodiy yondashuvi va kasbiy mas'uliyatini rivojlantirishni ham nazarda tutadi.

So'nggi yillarda ta'lim tizimida kompetensiyaviy yondashuvning keng joriy etilishi pedagog kadrlarni tayyorlash mazmuni, shakl va metodlarini qayta ko'rib chiqishni talab etmoqda. Mazkur yondashuv ta'lim oluvchilarning egallagan bilimlarini real pedagogik faoliyatda samarali qo'llay olish qobiliyatini shakllantirishga yo'naltirilgan bo'lib, o'quv jarayonida innovatsion ta'lim texnologiyalari, interfaol metodlar va zamonaviy ta'lim muhitidan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, bo'lajak o'qituvchilarda kasbiy kompetensiyani shakllantirish muammosi bo'yicha olib borilgan ilmiy tadqiqotlar mavjud bo'lishiga qaramay, mazkur jarayonning pedagogik shart-sharoitlarini takomillashtirish, nazariy bilimlar bilan amaliy tayyorgarlik o'rtasidagi uzviylikni ta'minlash masalalari dolzarbligicha qolmoqda. Ayniqsa, oliy pedagogik ta'lim jarayonida talabalarni kelgusidagi kasbiy faoliyatga tayyorlashda ularning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishga qaratilgan samarali mexanizmlarni ishlab chiqish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Mazkur maqolaning maqsadi bo'lajak o'qituvchilarda kasbiy kompetensiyani shakllantirishning nazariy asoslarini tahlil qilish, ushbu jarayonning pedagogik xususiyatlarini yoritish hamda uni samarali tashkil etish yo'llarini ilmiy jihatdan asoslashdan iborat.

Asosiy qism

Kasbiy kompetensiya tushunchasining pedagogik mazmuni

Pedagogika fanida "kasbiy kompetensiya" tushunchasi o'qituvchining kasbiy faoliyatni samarali amalga oshirishga tayyorligini ifodalovchi asosiy kategoriyalardan biri sifatida talqin etiladi. Mazkur tushuncha pedagogning nazariy bilimlari, amaliy ko'nikma va malakalari, kasbiy tajribasi, shaxsiy fazilatlarini hamda pedagogik faoliyatga bo'lgan munosabatining yaxlit tizimini o'zida mujassam etadi. Kasbiy kompetensiya o'qituvchining ta'lim-tarbiya jarayonida yuzaga keladigan turli pedagogik vaziyatlarni mustaqil va ijodiy hal eta olish qobiliyatini belgilaydi. Ilmiy manbalarda kasbiy kompetensiya tarkibiy jihatdan bir nechta komponentlardan iborat ekanligi ta'kidlanadi. Jumladan, mazmuniy (kasbiy bilimlar), faoliyatga oid (amaliy ko'nikma va malakalar), shaxsiy-reflektiv (o'z-o'zini baholash, tahlil qilish) hamda motivatsion komponentlar bo'lajak o'qituvchining kasbiy kompetensiyasini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu komponentlarning o'zaro uyg'un rivojlanishi pedagogik faoliyat samaradorligini ta'minlashga xizmat qiladi.

Bo'lajak o'qituvchilarda kasbiy kompetensiyani shakllantirishning pedagogik xususiyatlari

Oliy pedagogik ta'lim muassasalarida bo'lajak o'qituvchilarda kasbiy kompetensiyani shakllantirish jarayoni murakkab va ko'p qirrali pedagogik jarayon hisoblanadi. Ushbu jarayon ta'lim mazmuni, o'qitish metodlari, pedagogik

texnologiyalar va ta'lim muhitining o'zaro integratsiyasini talab etadi. Bo'lajak pedagoglarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishda ta'lim jarayonining amaliy yo'naltirilganligi alohida ahamiyatga ega. Kasbiy kompetensiyani shakllantirish jarayonida bo'lajak o'qituvchilarning pedagogik faoliyatga bo'lgan qiziqishi, kasbiy motivatsiyasi va mas'uliyat hissini rivojlantirish muhim omillardan biri hisoblanadi. Shu bilan birga, talabalarni pedagogik faoliyatning real sharoitlariga tayyorlash, ularni mustaqil qaror qabul qilishga, muammoli vaziyatlarni tahlil etishga va pedagogik yechimlar ishlab chiqishga o'rgatish zarur. Bu esa o'quv jarayonida muammoli ta'lim, loyihaviy faoliyat, amaliy mashg'ulotlar va pedagogik amaliyotning rolini oshirishni taqozo etadi.

Kompetensiyaviy yondashuv va uning kasbiy tayyorgarlikdagi o'rni

Kompetensiyaviy yondashuv bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlash jarayonida yetakchi metodologik asoslardan biri hisoblanadi. Mazkur yondashuv ta'lim natijalarini faqat bilimlar majmui bilan emas, balki ularni amaliy faoliyatda qo'llay olish darajasi bilan baholashga yo'naltirilgan. Kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni bo'lajak pedagoglarda mustaqil fikrlash, ijodkorlik, refleksiya va kasbiy o'sishga intilish kabi sifatlarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Shuningdek, kompetensiyaviy yondashuv bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini shakllantirishda fanlararo integratsiya, amaliy mashg'ulotlar ulushini oshirish va ta'lim jarayonini real pedagogik faoliyatga yaqinlashtirish imkonini beradi. Natijada talabalar egallagan bilim va ko'nikmalarni kelgusidagi pedagogik faoliyatda samarali qo'llashga tayyor bo'lib yetishadilar.

Innovatsion ta'lim texnologiyalarining kasbiy kompetensiyani rivojlantirishdagi ahamiyati

Zamonaviy ta'lim jarayonida innovatsion ta'lim texnologiyalaridan foydalanish bo'lajak o'qituvchilarda kasbiy kompetensiyani shakllantirishning muhim shartlaridan biri hisoblanadi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, interfaol metodlar, elektron ta'lim resurslari va masofaviy ta'lim elementlaridan foydalanish ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi.

Innovatsion texnologiyalar bo'lajak o'qituvchilarning ta'lim jarayonidagi faolligini kuchaytiradi, ularning mustaqil ta'lim olish, axborotni tahlil qilish va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Shuningdek, interfaol metodlardan foydalanish talabalar o'rtasida hamkorlik, muloqot madaniyati va jamoada ishlash kompetensiyalarining shakllanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Kasbiy kompetensiyani shakllantirishning pedagogik shart-sharoitlari

Bo'lajak o'qituvchilarda kasbiy kompetensiyani samarali shakllantirish uchun muayyan pedagogik shart-sharoitlarni yaratish zarur. Bular qatoriga ta'lim jarayonining amaliy yo'naltirilganligi, pedagogik amaliyotning tizimli tashkil etilishi,

zamonaviy o'quv-uslubiy ta'minotning mavjudligi va innovatsion ta'lim muhitining yaratilishini kiritish mumkin.

Shuningdek, bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy refleksiya-rivajlantirish, ularni o'z faoliyatini tahlil qilish va baholashga o'rgatish kasbiy kompetensiyaning barqaror shakllanishiga xizmat qiladi. Pedagog va talaba o'rtasidagi samarali hamkorlik, ijobiy psixologik muhit ham ushbu jarayonning muhim omillaridan biridir.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, bo'lajak o'qituvchilarda kasbiy kompetensiya shakllantirish zamonaviy pedagogik ta'lim tizimining eng muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Bugungi kunda ta'lim jarayonining samaradorligi, avvalo, pedagogning kasbiy bilimlari, amaliy ko'nikma va malakalari, shuningdek, shaxsiy va kasbiy sifatlarining uyg'un rivojlanganligi bilan belgilanadi. Shu bois, bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlash jarayonida ularning kasbiy kompetensiya-rivajlantirishga alohida e'tibor qaratish zarur. Tadqiqot davomida kasbiy kompetensiya tushunchasining pedagogik mazmuni, uning tarkibiy komponentlari hamda bo'lajak o'qituvchilar kasbiy tayyorgarligidagi o'rni tahlil qilindi. Shuningdek, kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etilgan ta'lim jarayonining bo'lajak pedagoglarning kasbiy rivojlanishiga ijobiy ta'siri asoslab berildi. Innovatsion ta'lim texnologiyalari va interfaol metodlardan foydalanish bo'lajak o'qituvchilarning mustaqil fikrlashi, ijodiy yondashuvi va reflektiv faoliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Oliy pedagogik ta'lim muassasalarida kasbiy kompetensiya shakllantirishning samarali pedagogik shart-sharoitlarini yaratish, ta'lim jarayonining amaliy yo'naltirilganligini ta'minlash, pedagogik amaliyotni tizimli tashkil etish bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy faoliyatga tayyorgarlik darajasini oshirishga imkon beradi. Mazkur tadqiqot natijalari bo'lajak pedagoglarni tayyorlash jarayonini takomillashtirishda, ta'lim sifatini oshirishga qaratilgan ilmiy-uslubiy tavsiyalar ishlab chiqishda amaliy ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmon va qarorlari. Ta'lim sohasiga oid normativ-huquqiy hujjatlar.
2. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
3. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2021.
4. Zunnunov A., Rahimov B. Pedagogika nazariyasi. – Toshkent: Fan, 2019.
5. Ishmuhammedov R., Yuldashev J. Innovatsion pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Iqtisod-moliya, 2018.
6. Muslimov N.A. Kasbiy pedagogik kompetensiya asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2020.
7. Slavenin V.A. Pedagogika. – Moskva: Akademiya, 2017.

8. Khutorskoy A.V. Kompetentnostniy podxod v obrazovanii. – Moskva: Eidos, 2019.
9. Markova A.K. Professionalizm lichnosti pedagoga. – Moskva: Prosveshcheniye, 2018.
10. Bondarevskaya E.V. Lichnostno-oriyentirovannoye obrazovaniye. – Rostov-na-Donu, 2016.
11. UNESCO. Teacher Professional Development in the 21st Century. – Paris, 2020.
12. OECD. Teachers and School Leaders as Valued Professionals. – Paris, 2019.
13. Abdullaeva Sh. Pedagogik mahorat va kompetensiya. – Toshkent, 2021.
14. Qodirova F. Oliy ta'limda kompetensiyaviy yondashuv. – Toshkent, 2022.
15. Internet manbalari: pedagogik kompetensiya va zamonaviy ta'limga oid ilmiy maqolalar.